

יעקב, עשו ומערת המכפלה

מים ראשונים: כבר הקדשנו לא מעט דפים לנושא יעקב ועשו. ראה דברינו [עשו ויעקב שונאים אחים](#) וכן [אנכי עשו בכור](#) בפרשת תולדות. כמו כן נדרשנו לנושא בדברינו [אדני עשו עבד יעקב](#), [מפגש יעקב ועשו](#), [פרידת יעקב ועשו סגירת החשבון?](#) שלושתם בפרשת וישלח. מפרשת וישב ואילך יש לנו שקט מנושא זה וכל תשומת הלב של המקרא היא על הנעשה בתוך בית יעקב פנימה.¹ אז למה זה נזכרנו שוב בעשו ויעקב בפרשת ויחי?

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק לז

ר' לוי אומר: בשעת אסיפתו של יצחק, הניח את מקנהו ואת כל קניינו ואת כל אשר לו לשני בניו, לפיכך גמלו חסד לו שניהם, שנאמר: "ויקברו אותו עשו ויעקב בניו".² אמר עשו ליעקב: נחלוק כל מה שהניח לנו אבא לשניים ואני בורר שאני בכור.³ אמר יעקב: הרשע הזה לא מלא עינו מן העושר, שנאמר: "וגם עינו לא תשבע עושר" (קהלת ד ח).⁴ מה עשה יעקב אבינו? חלק לשני חלקים: כל מה שהניח אביו חלק אחד, ואת ארץ ישראל חלק אחר, מה עשה עשו? הלך אצל בנו של ישמעאל, אמר לו ישמעאל לעשו: האמורי והכנעני אז בארץ ויעקב בוטח לרשת את הארץ, ולכן טול אתה מה שהניח אביך ואין ליעקב מאומה. ולקח עשו כל מה שהניח אביו, וארץ ישראל ומערת המכפלה לקח יעקב וכתבו וכתב עולם ביניהם. אמר לו יעקב לעשו: לך מארץ, עשו. ולקח עשו את נשיו ואת בניו ואת כל אשר לו "ויילך אל ארץ מפני יעקב אחיו" (בראשית לו ו).⁵ ובשכר שפינה את כליו בשביל יעקב אחיו, נתן לו הקב"ה מאה מדינות משעיר ועד מגדיאל... אז ישב יעקב בטח ושאנן ושלחו בארץ כנען ובארץ מולדתו ובארץ מגורי אביו, שנאמר: "וישב יעקב בארץ מגורי אביו".⁶

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישלח סימן יא

מה עשה יעקב? כיון שהעבירו בניו וצאנו לארץ ישראל, עמד ומכר כל מה שהביא בידו מחוצה לארץ, ועשאו כריות של זהב. אמר לעשו: יש לך חלק עמי במערת המכפלה, ומה אתה מבקש? ליקח כריות אלו של זהב או לחלוק עמי? התחיל עשו אומר: מה אני מבקש מן המערה הזו? זהב זה אני מבקש!⁷

רש"י בראשית פרק נ פסוק ה

¹ עד שנגיע לפרשת חוקת בספר במדבר ולספר דברים שם בני ישראל מבקשים לעבור בגבול "אחיהם בני עשו", שם הנושא חוזר וניעור. ראה דברינו [בכניסה לארץ – המפגש עם השכנים והקרובים](#) בפרשת כי תצא.

² אחרי כל המריבה הגדולה בין עשו ויעקב על ברכת יצחק אביהם, משאיר יצחק את כל רכושו לשני בניו וסומך עליהם שיחלקו ביניהם! נראה שמדרש זה מנסה לצייר איזו אידיליה רגעית שבסוף חייו של יצחק, ולאחר שעשו ויעקב התפייסו בראש פרשת וישלח. ראה דברינו [מות יצחק ורבה](#) בפרשת וישלח.

³ ובלשון בראשית רבתי: "אמר עשו ליעקב: חלק כל מה שהניח אביו לב' חלקים ואני בוחר שאני הגדול". מזכיר את החידה אין מחלקים עוגה לשני חלקים הוגנים בין שני ילדים כאשר אחד מהם חותך?

⁴ ראה הפסוק שם בקהלת שמדבר דווקא על אבא שאין לו בן או אח שיירש אותו: "יש אֶחָד וְאֵין שְׁנַי גַּם בֵּן וְאֵין אֵין לוֹ וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ גַּם עֵינוֹ לֹא תִשָּׁבַע עֵשֶׂר וְלָמִי אֲנִי עֹמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם זֶה הֶבֶל וְעֵנָן רָע הוּא". אך פה יש שני בנים.

⁵ זו 'הפרשה הקטנה' שבאמצע תולדות עשו, המספרת את פרידת עשו ויעקב אחרת מהסיפור הראשי בפרשת וישלח, ממנו עולה שעשו בא למפגש עם יעקב משעיר וחזר לשם. כאן יש פתרון. במות יצחק בעת חלוקת הרכוש חוזר עשו לארץ כנען ואז אירעה הפרידה הסופית. עשו יכול היה לחזור ולהתנחל בארצם של יצחק ואברהם, אבל הוא העדיף את רכושו המטלטלין.

⁶ כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [מות יצחק ורבה](#) ולא נחזור על הדברים כאן (ראה שם מדרש בראשית רבתי שגם אחרי החלוקה יעקב צריך לשלח את עשו: "אמר יעקב לעשו: לך מארץ אחוזתי מארץ כנען, אין אנו יכולין לעמוד ביחד. מיד לקח עשו נשיו וכל אשר לו וכו'". אך מה לכל זה ולפרשת השבוע ויחי?)

⁷ מדרש זה מתמקד ברכישת מערת המכפלה ע"י יעקב, לאו דווקא כל ארץ ישראל, ומקדים את כל הנושא לחזרתו של יעקב מחרן ולתחילת פרשת וישלח. לא מירושת יצחק קנה יעקב את חלקו של עשו במערת המכפלה, אלא בכסף וברכוש שהביא מעשרים שנות עבודתו ושהותו בחרן. ראה המשך המדרש שם שמקשר את העניין לירידת יעקב למצרים: "כשביקש יעקב לבוא לארץ ישראל מה כתיב? וינהג את כל מקנהו (בראשית לא יח). וכשביקש לירד למצרים מה כתיב? ויקחו את מקניהם ואת כל רכושם אשר רכשו בארץ כנען (שם מו ו). ומה שהביא מארם נהרים היכן הם? אלא מכאן אתה למד שמכרן ונתנן לעשו". המדרש שם גם מדגיש: "נכסי חוץ לארץ אין בהן ברכה", אבל בנכסים אלה קנה יעקב את זכותו המלאה על מערת המכפלה! כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [פרידת יעקב ועשו - סגירת החשבון?](#) בפרשת וישלח. קניית [הבכורה בנידוד עדישים](#) לא הועילה למערת המכפלה. את זו יש לקנות בכסף מלא ולחזור על מעשה סבא אברהם. הקשר לפרשתנו הולך ומתבהר – מערת המכפלה.

"בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני"⁸ - כפשוטו כמו: "כי יכרה איש בור" (שמות כא לג). ומדרשו עוד מתיישב על הלשון, כמו אשר קניתי. אמר רבי עקיבא: כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה.⁹ ועוד מדרשו לשון פְּרִי, דְּגוֹר,¹⁰ שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה.¹¹

מסכת סוטה דף יג עמוד א

"ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד" (בראשית נ י) ¹²... כיון שהגיעו למערת המכפלה, אתא עשו קא מעכב,¹³ אמר להן: "ממרא קרית הארבע היא חברון" - ואמר רבי יצחק: קרית ארבע - ארבע זוגות היו: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. הוא (יעקב) קבר את לאה בחלקו, וזה (המקום) שנשאר - שלי הוא.¹⁴ אמרו לו: מכרת אותו. אמר להם: אם אמנם מכרתי את הבכורה, את חלקי כאח פשוט האם מכרתי?¹⁵ אמרו לו: כן, שכתוב: "בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען (בראשית נ ה), ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק: אין כירה אלא לשון מכירה, שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה.¹⁷ אמר להם: הביאו לי הגרת (שטר המכירה). אמרו לו: השטר, בארץ מצרים הוא. - ומי ילך (להביאו)? - ילך נפתלי שהוא קל (רגליים) כאיילה, דכתיב: "נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפרי". א"ר אבהו: אל תקרי "אמרי שפרי" אלא "אמרי ספרי". חושים בנו של דן היה שם והיו אזניו כבדות. אמר להם: מאי האי?¹⁸ ואמרו לו: מעכב זה (עשו) עד שיבוא נפתלי מארץ מצרים. אמר להם: ועד שיבוא נפתלי מארץ מצרים יהא אבי אבא מוטל בביזיון? לקח אלה (מקל) והיכה בה על ראשו (של עשו). קפצו עיניו מחוריהן ונפלו על רגליו של יעקב... באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב: "למה אשכל גם שניכם יום אחד". ואף על גב שמתתם לא ביום אחד הייתה, קבורתם מכל מקום, ביום אחד הייתה.¹⁹

פרקי דרבי אליעזר פרק לט

⁸ אלה דברי יוסף לפרעה: "אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני". אבל יעקב אומר ליוסף, בראשית מז כט-ל: "ועשית עמדי חסד ורחמים אל נא תקברני במצרים: ושכבתי עם אבתי ונשאתי ממצרים וקברתני בקברתם". האם יוסף מבקש להצניע את אחוזת הקבורה המשפחתית ומבקש להדגיש שיעקב הכין לעצמו חלקת קבר אישית? ראה פירוש העמק דבר על הפסוק שאומר ש"יש בזה משום כבוד... שאין קוברים את הבן בקבר אביו".

⁹ ראה גמרא ראש השנה כו ע"א: "אמר רבי: כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה". (לרש"י הייתה גרסה "רבי עקיבא" או ששיבשו המעתיקים). כך גם בגמרא סוטה יג שנראה להלן בשם ר' שמעון בן יהוצדק. ולפלא שרש"י לא מביא כאן פסוקים מפורשים במקרא כמו דברים ב ו: "... וגם מים תכרו מאתם בקסוף ושתיתם", או הושע ג ב: "ואַכְרָה לִי בַחֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף". אך בפירושו של רש"י על הפסוקים שהוא מציין שהשורש כ"ה היא קנייה בכסף.

¹⁰ כרי הוא ערימה או צובר. ראה מסכת אהלות פרק טו משנה ז: "כרי של תבואה או גל של צרורות". ובתוספתא מעשרות ב יז: "מצא תבואה ממורחת העשויה כרי - אסורה משם גזל. מפוזרת - מותרת משם גזל". ראה גם "כריות של זהב" במדרש תנחומא לעיל. דגור, הוא כרי בארמית, ראה תרגום המיוחס ליונתן לפסוק ביהושע ז כו המתאר את גל האבנים שהוקם על קברו של עכוף) "ואַקִּימוּ עֲלוֹהֵי דְגוֹר אַבְנֵי רֵב עַד יוֹמָא הַדִּין".

¹¹ אבן עזרא מפרש: "אשר כריתי - חפרתי כמו כי יכרה איש בור" וכך גם רבי בחיי בן אשר: "על דרך הפשט: אשר חפרתי". ובתרגום המיוחס ליונתן: "בְּקִבְרֵי דְחִפְרֵי לִי". אבל אונקלוס מתרגם: "בקברי דאתקניתי לִי" מה שמרחיב את משמעות הפעולה שהרי להתקין איננו בהכרח פעולת חפירה פיזית אלא 'התקנה' כללית שיכולה אפילו להשתמע (ולהצטלצל) גם כקנייה. רש"י מביא את כל שלוש האפשרויות ובהם האפשרות שהיא פשט לא פחות ממדרש, ש"כריתי" יכול להיות גם קניתי. רש"י גם מזכיר את מדרש תנחומא לעיל, שם "כריתי" הוא מלשון ערימה - "כרי" - היינו אוסף של רכוש ויבול. ראה גם איך מדרש זה חוזר בפרשתנו, תנחומא סימן ו: "בקברי אשר כריתי - וכי חופר קברות היה יעקב? אלא ללמד כשמת יצחק אמר יעקב: אפשר שיקבר עשו הרשע בקבורת צדיקים? מה עשה? הביא כל כספו וזהבו ועשה מהן כרי אמר לעשו מה אתה מבקש הכרי הזה או הקבר הזה וכו'".

¹² בלוויית יעקב, ככתוב שם: "ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וקבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים". ראה שם בגמרא כמה שורות קודם את הכבוד הגדול שעשו גם עמי האזור ליעקב כולל בני ישמעאל וקטורה, מובא בפירושו של רש"י לפסוק. וגורן מזכיר את "כרי" שראינו לעיל בעת קניית מערת המכפלה ע"י יעקב מעשו.

¹³ בא עשו לעכב את קבורת יעקב במערת המכפלה. מכאן ואילך נביא את הגמרא בתרגום לעברית עפ"י נוסח שטיינזלץ.

¹⁴ אלה דברי עשו שהמדרש שם בפיו. ממש דרשן ותלמיד חכם!

¹⁵ נראה שטענת עשו מתבססת על הפתיחה של "קרית ארבע", היינו שיש מקום במערה רק לארבעה זוגות. אז גם אם לבכור מגיע פי שניים מאח רגלי, אם עכשיו יקבר יעקב לצד לאה, תושלם המכסה ולא יהיה לעשו שום חלק. כאן עשו אינו למדן גדול....

¹⁶ מכרת הכל.

¹⁷ ראה רש"י לעיל והערותינו עליו.

¹⁸ "מה קורה" בלשון ימינו? מה העניין כאן שלא קוברים את סבא יעקב?

¹⁹ ורבקה קבורה שם בסמוך. סיפור זה התגלגל גם למדרשים. ראה בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויחי פרשה צז על ברכת נפתלי: "נפתלי אילה שלוחה". כך גם במדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת ויחי פרק מט, אבל שם לא עיניו של עשו התגלגלו ובאו עד יעקב, אלא ראשו כולו. תיאור הריגתו של עשו בידי חושים בן דן קצת קשה לקריאה, כולל חיכוך וצחוקו של יעקב שמתעורר לרגע וקורא על עשו אחיו את הפסוק מתהלים נח יא: "ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע" (בקטע שהשמטנו).

וּכְשָׁבְאוֹ לְמַעַרְתֵּי הַמִּכְפָּלָה, בָּא עֲלֵיהֶם עֶשׂוֹ מִהָר שְׁעִיר לְחָרָחַר רֵיב, וְאָמַר שְׁלִי הִיא מַעַרְתֵּי הַמִּכְפָּלָה. מָה עֲשֵׂה יוֹסֵף, שָׁלַח לְנִפְתָּלִי לְחַפֵּשׁ [נוסח אחר: לכבוש] בְּמַזְלוֹת וְלִירֵד לְמִצְרַיִם וְלְהַעֲלוֹת כְּתָב עוֹלָם שֶׁהָיָה בְּיָדָם. לָכֵן נֶאֱמַר [בראשית נ כא] נִפְתָּלִי אֵינְלָה שְׁלָחָה. חוֹשִׁים בּוֹ דָן הָיָה פְּגוּם בְּאֵזְנוֹ וּבְלִשׁוֹנוֹ, אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אֲנִי יוֹשְׁבִים כָּאן, הָרְאוּהוּ בְּאֶצְבָּע, אָמְרוּ לוֹ בְּשִׁבְלֵי הָאִישׁ הַזֶּה שְׂאֵינִי מֵיָמִים אוֹתְנִי לְקַבֵּר אֶת יַעֲקֹב אֲבִינִי. מִיָּד שָׁלַח אֶת חֲרָבֵי וְהִתִּיז אֶת רֵאשׁוֹ, וְנִכְנַס לְתוֹךְ מַעַרְתֵּי הַמִּכְפָּלָה, וְאֶת גּוֹיָתוֹ שָׁלַח לְאָרֶץ אַחֲזָתוֹ לְהַר שְׁעִיר. מָה עֲשֵׂה יַחֲזֵק? אַחֲזוּ בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם יַחַן רְשָׁע [ישעיהו כו, י], זֶה שֶׁלֹּא לְמַד כָּל מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר [שם] בַּל לְמַד צֶדֶק.²⁰

תלמוד ירושלמי מסכת כתובות פרק א

בראשונה גזרו שמד ביהודה שכן מסורת להם מאבותם שיהודה הרג את עשו, דכתיב: "ידך בעורף אויביך" [בראשית מט ח] והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וכו'.²¹

מדרש תהלים (בובר) מזמור יח

"ואויבי נתתה לי עורף" (תהלים יח מא).²² פסוק זה מדבר ביהודה, אמר ר' יהושע בן לוי: מסורת אגדה: יהודה הרג את עשו. אימתי? בשעה שמת יצחק אבינו, הלכו עשו ויעקב וכל השבטים לקבור אותו, שנאמר: "ויקברו אותו עשו ויעקב בניו" (בראשית לה כט).²³ והיו כולן במערת המכפלה יושבין ובוכין, והשבטים עומדין וחולקין כבוד ליעקב, ויוצאין חוץ למערה, כדי שלא יהא יעקב בוכה ומתבזה לפניהם. השחיל עשו עצמו ונכנס למערה, ואמר עכשיו אני הורגו לאחר שמת אבי, שנאמר: "יקברו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי" (בראשית כז מא). נסתכל יהודה וראה שעשו נכנס אחריו, ואמר: מיד הוא הורג לאבא בפנים. מיד השחיל וצף הוא בעצמו, ונכנס ונמצא עשו שהיה מבקש להרוג את יעקב. מיד עמד יהודה והורגו מאחריו, ולמה לא הרגו מנגד פניו, לפי שהיה קלסתר פניו דומה לאביו,²⁴ לפיכך חלק לו כבוד והורגו מאחריו, והוא שיעקב אבי מברכו: "ידך בעורף אויביך" (בראשית מט ח).²⁵

²⁰ ראה בדומה התרגום המיוחס ליונתן בתרגום חזרה לעברית: "וישאו אותו בניו לארץ של כנען ונשמע הדבר לעשו הרשע ויסע מהר של גבלה בחילות גדולים ויבא לחברון ולא היה עוזב ליוסף לקבור את אביו במערת המכפלה. מיד הלך נפתלי וירץ וירד למצרים ויבוא בהוא [באותו] היום ויביא שטר (מכר) שכתב עשו ליעקב אחיו על חלקו במערת המכפלה. ומיד רמז לחושים בן דן ויקח חרב ויקטע ראשו של עשו הרשע והיה ראשו של עשו מתגלגל עד שבא לתוך המערה וינח בחיקו של יצחק אביו. וגופו קברו בניו של עשו בשדה המכפלה. ואחרי כן קברו אותו בניו ליעקב במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת קבר מעפרון החתי על פני ממרא". גם התיאורים כאן קשים לקריאה, אבל יש בהם קורטוב של חמלה, כאשר ראשו של עשו מתגלגל אל חיקו של יצחק (לא של יעקב כגמרא סוטה). זאת ועוד, בנוסח זה של פרקי דרבי אליעזר, יצחק אחוז בראשו של עשו ונשמע כמביא אותו אליו. והתורה מעידה שיצחק אהב את עשו (בראשית כה כח). ראה גם לשון תנא דבי אליהו פרקי הירידות (איש שלום) פרשה א: "מה עשה (חושים)? נטל את חרבו והחתיך את ראשו אל מערת המכפלה ואת גויתו שלחו אל הר שעיר אחוזתו. מה עשה יצחק? נטל את ראשו של עשו והיה מביאו לפני הקב"ה ואמר לפניו: רבש"ע, אחן רשע זה שלא למד צדק כל מצות שבתורה". אם בגמרא סוטה ובמדרשים לעיל הסיכום מתמקד ברבקה ובשכול של שני בניה, הסיכום כאן מתמקד ביצחק שראשו של עשו נח בחיקו והוא מתפלל עליו לקב"ה (ומתחרט על שלא למדו תורה והחמיץ את חינוכו). שים גם לב שעפ"י תרגום יונתן גופו של עשו נקבר בשדה המכפלה! וראשו בתוך מערת המכפלה לצד אברהם ושרה, יצחק ורבקה. ורק אחרי שקברו את עשו, קברו גם את יעקב! אם כך, זכה עשו לקבורה חלקית במערת המכפלה בחיק יצחק אביו.

²¹ לא חושים בן דן הרג את עשו, לא בן "פגום באוזנו ובלשונו", אלא מלך האחים – יהודה! הוא שבורך מיעקב: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" וניתנה לו המלוכה לדורות. כך גם במדרש ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שמח: "ידיו רב לו – בשעה שהרג את עשו". ובמדרש תנאים לדברים על הפסוק: "ידיו רב לו – בהריגתו את עשו שנאמר: ידך בעורף אויביך". מדוע גזרו הרומאים שמד על יהודה (שבזמנם הוא השם של עם ישראל, לא "ישראל")? משום שהן מצאצאי עשו והייתה להם מסורת שיהודה שהיא סמל המלוכה בעם ישראל, הוא שהרג את עשו אביהם הקדמון. הכל עפ"י חז"ל והמדרש כמובן. שוב ושוב משמש ספר בראשית כמין לוח היסטורי לקורות עם ישראל לדורותיו. ראה אגב, ניסיון של פירוש תוספות בגמרא גיטין דף נה ע"ב לפשר בין מסורת הבבלי ופרקי דרבי אליעזר שחושים בן דן הרג את עשו ובין מסורת הירושלמי וספרי דברים שיהודה עשה זאת. תוספות מציעים פשרה, שמהמכה של חושים בן דן לא מת עשו עד שהכה יהודה: "שמה לא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו".

²² בשירת דוד.

²³ בניו של יעקב, אומר המדרש, בניגוד כמובן לפשט. כאילו כתוב יעקב ובניו.

²⁴ סוף סוף היו אחים תאומים.

²⁵ מדרש זה מסכים עם נוסח הירושלמי שיהודה הרג את עשו אבל מחזיר אותנו לפרשת וישלח, למדרשים בהם פתחנו וממקם את כל העניין בקבורת יצחק, לא בקבורת יעקב! ויעקב שמברך את יהודה: "ידך בעורף אויביך" אינו מדבר על העתיד לבוא, אלא על העבר. ולא כברכת משה בסוף ספר התורה: "ידיו רב לו" וכמדרש ספרי לעיל, אלא בספר בראשית בעוד יעקב חי וכירושלמי לעיל. זאת ועוד, כאן לא מדובר בעשו החמדן שהעדיף רכוש על פני ארץ ישראל, אפילו לא עשו שמכבד את מעמד קבורת אביו כפי שהראינו בדברינו מות יצחק ורבקה, אלא בעשו שאמר: "יקברו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי", ובעיצומו של טכס קבורת יצחק. נראה שמדרש זה 'מתכתב' עם הירושלמי לעיל, הגם או דווקא משום שהם דורשים את אותו הפסוק: "ידך בעורף אויביך". אם הירושלמי נתן איזשהו צידוק לכיבוש הרומאי ולגזירות רומא בכך שיהודה הרג את עשו הוא אבי אדום ועוד בהריגה מאחור, מדגיש מדרש תהלים שמעשהו של יהודה היה הצלה של אביו שעשו ביקש להורגו. וגם להריגה מאחור הייתה סיבה טובה. ועפ"י

חזק חזק ונתחזק

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: להרחבה בנושא ערעור עשו על קבורת יעקב במערת המכפלה והריגתו ביד חושים בן דו, או ערעור על ניסיונו של עשו להרוג את יעקב בשעת קבורתו של יצחק והריגתו ביד יהודה, ראה מאמר של ד"ר נח חכם: How Did Esau Die? (המאמר בדפוס). נעזרנו רבות במקורות שבמאמר זה, בפרט בחציו השני של הדף ותודתנו נתונה לו. במאמר נזכרים גם מקורות חוץ-חז"ל כמו ספר היובלים (היובלות) פרק 37 וצוואת יהודה שבספרים החיצוניים שמספרים את כל העניין באופן שונה לפיו עשו בא להילחם עם יעקב, ללא קשר עם חלוקת הרכוש, הארץ או מערת המכפלה.

ובאשר לפתרון החידה שבהערה 3, התשובה היא שמחליטים שילד אחד חותך והשני בוחר. מצא את השיטה כאשר יש יותר משני ילדים.

מדרש זה, בפרט אם הוא אכן הרחבה של הירושלמי לעיל וספרי, אין מקום לפשרה שמציעים תוספות שהזכרנו בהערה הקודמת. הסיפור שחושים בן דן הרג את עשו קשור לקבורת יעקב בפרשתנו, בעוד שהגרסה שיהודה הרג את עשו קשורה לקבורת יצחק בפרשת וישלח. וכבר עמד על נקודה זו פירוש תורה תמימה בהערות בראשית פרק מט הערה יב ומסכם שם: "ובאמת אם נימא שהפסוק שלפנינו ידך בעורף אויביך מרמז להריגת עשו, יותר נכון לומר שנהרג בעת קבורת יצחק ולא בעת קבורת יעקב".